stages of history from the 16th (fragments of panel stove tiles (*Blattkacheln*)) to the 21st century (lost coins and other objects on the surface). The Roman Gordian III (238–244) coin found in the layer of mortar and brick rubble should be considered an artefact that found its way there by accident (Fig. 9).

The biggest find group consists of animal bones, almost 14 thousand of which were collected. Game animals predominate, bird bones being rarer, while only isolated antlers were found. The second find group consists of household blackware. These are mostly small sherds unevenly distributed on the yard's grounds. A larger accumulation of potsherds with glazed pitcher pieces (Fig. 4) and singularly decorated blackware sherds was near the entrance to the NW tower. Stove tile (Figs. 10–12) fragments were encountered in greater quantities only in the yard's central and W parts. Many various-sized handmade bottle and small thin flat glass shards were found.

The most intense period of the castle's life (17th – early 18th centuries) is attested to by a few individual finds (Figs. 3, 5–7) and coins: Rīga Sigismund III Vasa shillings (1604, 16??); GDL Sigismund III Vasa double denars (1620); a Prussian George William threehalfgroat (1622); a Kingdom of Prussia Gustavus Adolphus threehalfgroat (1624); GDL John II Casimir shillings (1664 (4 coins), 1665, 1666); a Polish John II Casimir shilling (?), a counterfeit John II Casimir shilling (?); a Prussian Frederick the Great groat (176?); and a Prussian Frederick William III threegroat (1800). Together with the animal bones and mass-produced finds, i.e. stove tile fragments, blackware sherds, and glass shards, they allow us to have a much more detailed image of life in the castle.

Inga Martišauskytė,
Valdas Steponaitis,
Evaldas Vailionis

Gedimino kalnas Vilniuje

2011 m. buvo tęsiami Gedimino kalno tvarkybos darbai, pradėti 2010 m. (žr. *ATL 2010 metais*, Vilnius, 2011, p. 185–186). Jie vykdyti įvairiose Gedimino kalno ir jo papėdės vietose, pertvarkant lietaus nuotekynės sistemą, tvarkant jau esamus atvirus ir uždarus lietaus nuotekų latakus bei įrengiant naujus, taip pat akmenimis išgrindžiant dalį aukštutinės aikštelės, remontuojant akmenų nuogrindas kalno šlaituose. Darbai vykdyti atskirais etapais, kurių metu ištirta 19 šurfų ir 1 perkasa (iš viso 91 m² plotas), žvalgytas apie 814 m² plotas (1 pav.).

Pirmajame etape renovuota esama lietaus nuotekynės trasa kalno ŠR dalyje, einant nuo pilies vartų kalno šlaitu iki K. Škirpos gatvės. Trasa įrengta po lenkų archeologų vykdytų tyrinėjimų ir atnaujinta tarybiniais laikais. Ji renovuota uždaru prastūmimo būdu, senus vamzdžius pakeičiant naujais. Šios trasos vietoje ištirti 8 šurfai (1–8), kurių bendras plotas sudarė 34,1 m². Visi šurfai tirti esamos lietaus nuotekų trasos linijoje. Šurfuose 1–3, 5, 6 seni šulinių žiedai buvo keičiami naujais, juos pastatant ant plytinių, lenkų laikais išmūrytų šulinių (2, 3 pav.). Tyrimai vykdyti iki 1,3–2,4 m gylio, priklausomai nuo to, kokiame gylyje buvo nutiesta lietaus nuotekynės trasa bei išmūryti šuliniai. Šiuose šurfuose fiksuoti iki 1,5 m pločio žemės perkasimai, įrengiant pirminę lietaus nuotekų trasą, o likusioje šurfų dalyje fiksuoti supiltiniai ar nuo kalno nuslinkę žemių sluoksniai su smulkiomis plytų, skiedinio griuvenomis, pavieniais fragmentiš-

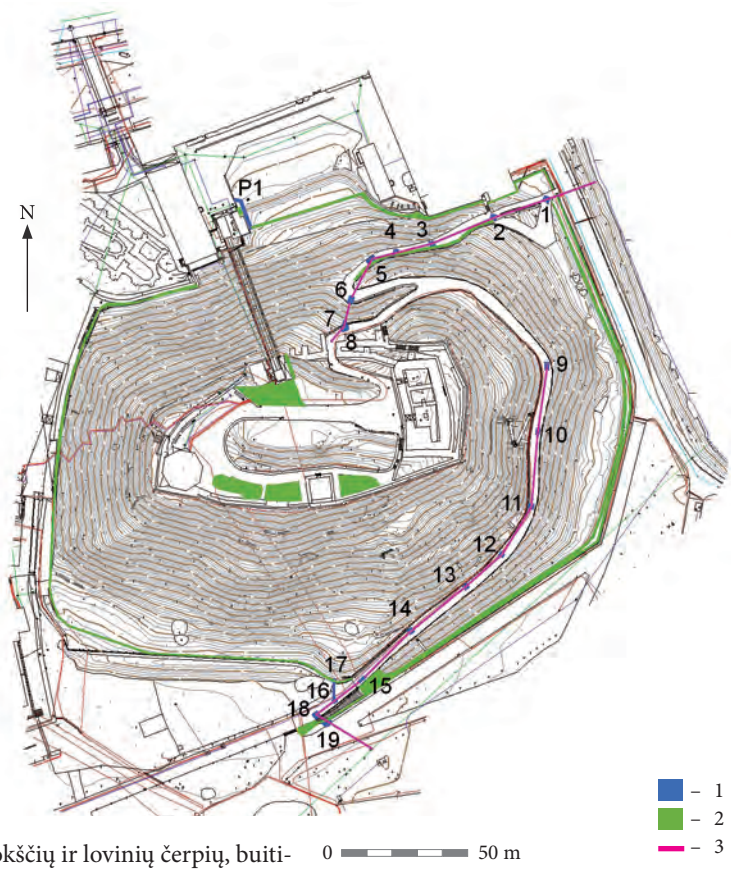

1 pav. Tyrinėtų šurfų, perkasos ir žvalgytų vietų situacijos planas Vilniaus Gedimino kalne: 1 – šurfų ir perkasos vietos, 2 – archeologinių žvalgymų vietos, 3 – renovuotos ir naujai įrengtos lietaus nuotekynės trasos. V. Steponaičio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the excavated test pits, trenches, and survey sites on Gediminas Hill in Vilnius: 1 – test pit and trench sites, 2 – survey sites, 3 – renovated and newly constructed storm drain lines.

kai išlikusiais plokščių ir lovinių čerpių, buitinės keramikos radiniais. Šurfuose 3 ir 4 lietaus nuotekų vamzdžiai anksčiau buvo pakloti perkasant nesuardytą švaraus šviesaus smėlio sluoksnį – įžemį ar kalno erozijos metu nuslinkusį smėlio masyvą, kuris fiksuotas jau nuo 20–45 cm gylio. Šurfe 7 (tako atraminės akmenų sienutės papėdėje) 65 cm gylyje atkastas lietaus nuotekų metalinis vamzdis bei fiksuoti XX a. supiltiniai sluoksniai. Šurfe 8 (ant tako ties pilies vartais) atkasta tik šulinio viršutinė dalis, kuri iš 3 pusių buvo apmūryta akmenimis. 50 cm į R nuo pastarojo šulinio 80 cm gylyje aptiktas akmenų mūro V kraštas (H_{abs} 122,60–122,68 m). Jo paviršius užglaistytas kalkiniu skiediniu. Šis mūras orientuotas P–Š kryptimi. Tai galėtų būti sienos prie vartų kontraforso tęsinys (?). Dalyje šurfo tirta iki 1,45 m gylio, tačiau fiksuoti tik XX a. supiltiniai sluoksniai.

Antrame etape buvo įrengiama nauja (uždaru prastūmimo būdu) ir renovuota esama lietaus vandens nuotekų trasa R–P Gedimino

kalno šlaituose ant pakilimo tako į pilį (šurfai 9–15) bei prieš tako metalinius vartus (šurfai 16–19) (jų bendras ištirtas plotas 42 m^2). Planuojamų šulinių vietose ištirti 9 šurfai (9–17), praplatintas vienas šulinys (šurfas 18) ir dėl trasos įrengimo techninių problemų iškastas dar vienas šurfas (19). Šurfai 9–14 kasti iki projektinio 1,5–2,2 m gylio, juose fiksuoti įvairaus laikotarpio (XIX a. pabaigos – XX a.) su kelio tiesimu (pirmasis takas pradėtas tiesti 1895 m.), inžinerinių komunikacijų (elektros kabelių, lietaus nuotekų, drenažo) įrengimu susiję sluoksniai bei supiltiniai su kalno šlaitų slinkimu susiję sluoksniai: nuolaidėjantys griuvenų, permaišytos žemės, smėlio, priemolio, žvyro sluoksniai. Įžemis tirtuose šurfuose nebuvo pasiektas, tik šurfe 11 1,9–2 m gylyje fiksuotas šviesus nepermaišytas smėlis – įžemis ar nuslinkusio smėlio sluoksnis. Šurfo 9 P dalyje, 1,28–1,55 m gylyje (iki kasto šurfo dugno) fiksuotas kietas supiltinis molio sluoksnis, kuriame rastas raudonos spalvos plytos fragmentas, smulkūs kalkinio skiedinio trupiniai. Galbūt šis molio sluoksnis yra pilies funkcionavimo laikotarpio kalno šlaito sutvirtinimas.

Kalno P papėdėje prieš metalinius tako vartus sujungiant atvirą lietaus nuotekų lataką su požeminiais tinklais buvo ištirtos 2 šulinių vietos ir 6 m ilgio trasos vieta tarp jų (šurfai 16, 17 – iš viso 6,85 m^2 plotas). Komunikacijų nesuardytose vietose nuo 25–35 cm gylio iki projektinio 1,1–1,2 m gylio fiksuoti XIX a. pabaigos supiltiniai sluoksniai su gausiomis olandiškų čerpių, baltai glazūruotų koklių, plytų griuvenomis, stiklinių butelių fragmentais (vienas su 1894 m. data).

Dėl techninės problemos, vykdant požeminį vamzdžių keitimą Pilies kalno P pusėje prie pakilimo tako į pilį pradžios, PR metalinės tvoros pusėje buvo iškastas šurfas 19 (apie 4 m^2 ploto) (4 pav.). Jame fiksuotas Žemutinės pilies gynybinės sienos fragmentas, per kurį 1955 m. buvo pravesta kanalizacijos trasa, o vėliau tais pačiais metais čia tyrinėjo Vytautas Daugudis. Pirmieji gynybinės sienos akmenys atsidengė 23–46 cm gylyje (H_{abs} 94,27–94,50 m)

2 pav. Šurfas 1 tyrimų metu, matyti plytinė senojo šulinio dalis. E. Vailionio nuotr.

Fig. 2. Test pit 1 during its excavation with part of an old brick well visible.

3 pav. Šurfas 2 tyrimų metu, matyti plytinė senojo šulinio dalis. E. Vailionio nuotr.

Fig. 3. Test pit 2 during its excavation with part of an old brick well visible.

4 pav. Žemutinės pilies gynybinės sienos fragmentas šurfe 19. E. Vailionio nuotr.

Fig. 4. The fragment of the Lower Castle's defensive wall in test pit 19.

nuo dabartinio žemės paviršiaus. PR šurfo dalyje atidengta apie 1,6 m aukščio sienos dalis, o ŠR šurfo dalyje jos fragmentas buvo labiau apardytas. Siena mūryta iš vidutinio dydžio ir stambesnių akmenų, su storu balsvo kalkinio skiedinio sluoksniu bei pavieniais raudonų plytų fragmentų intarpais (vienos plytos dydis 15x9–10 cm). Nesuardytoje šurfo dalyje iš ŠV pusės, prie mūro sienos, 1,99–2,05 m gylyje fiksuotas smėlio sluoksnis, virš jo buvo iki 12–15 cm storio degėsių sluoksnelis, labai plonas degėsių sluoksnelis (gaisro pėdsakai) buvo pastebimas ir vertikaliai palei sieną dar apie 40 cm. Degėsius uždengė 0,8–1 m storio molio sluoksnis. Likusi šurfo dalis suardyta ankstesnių perkasimų metu.

Trečiajame etape Gedimino kalno Š papėdėje, šalia keltuvo apatinės aikštelės pastato buvo įrengiama nauja požeminė 15 m ilgio lietaus vandens nuotekų trasa nuo įrengiamo atviro latako V galo iki esamo šulinuko 212a prie keltuvo apatinės aikštelės pastato. Čia iki projektinio 1–1,5 m gylio buvo iškasta 15x1 m dydžio *perkasa 1*. Perkasa žemėja Š pusėn, jos P dalyje iki pat dugno (H_{abs} 95,46–95,83 m) fiksuoti permaišyti supiltiniai XX a. sluoksniai. Š perkasos dalyje, 7–15 metruose, po permaišytais XIX(?)–XX a. sluoksniais fiksuoti supiltiniai smulkių griuvenų, kalkių sluoksniai su XVIII–XIX a. radiniais, giliau buvo smėlio bei juodos žemės sluoksniai (H_{abs} 95,31–93,44 m) su negausiais fragmentiškai išlikusiais XVII a. II pusės radiniais. Šalia keltuvo pastato ŠR sienos, įrengiant granitinius laiptukus, žvalgyta iki 20–30 cm gylio, 4,5 m^2 ploto jų įrengimo vieta. Čia fiksuoti supiltiniai XXI a. sluoksniai, užpilti ant suformuotos terasos bei pastato stogo.

Taip pat buvo atliekami žvalgymai akmenų grindinių, nuogrindų, latakų įrengimo ir jų tvarkymo vietose. Atviri lietaus vandens surinkimo latakai įrengti arba tvarkyti beveik visu Gedimino kalno papėdės perimetru. Jų vietose žvalgytas apie 814 m² plotas. Gedimino kalno Š pašlaitėje, palei senąjį nusileidimo taką K. Škirpos gatvės link buvo perklojamas atviras lietaus nuotekų latakas iš akmenų. Žvalgyta apie 105 m ilgio latako atkarpa, iki 30–35 cm gylio fiksuoti permaišyti XX a. sluoksniai, vietomis buvo supiltiniai griuvenų sluoksniai, o keliolikoje trasos metrų ant dugno stebėtas šviesaus nepermaišyto smėlio sluoksnelis. Kalno Š papėdėje, nuo keltuvo apatinės aikštelės pastato iki K. Škirpos gatvės (prie esamos metalinės tvoros su betoniniais pamatais bei šalia atraminės sienelės prie LNM muziejaus bibliotekos ir senojo Arsenalo pastatų) buvo įrengiamas apie 105 m ilgio atviras lietaus nuotekų latakas. V, PV ir P Gedimino kalno pašlaitėse, nuo esamo akmeninio latako ties atramine sienele iki metalinių vartų ant tako į pilį buvo įrengiamas naujas apie 140 m ilgio atviras lietaus nuotekų latakas. Kalno P, PR ir R papėdėse, šalia metalinės tvoros, juosiančios kalną nuo vartų prie pakilimo tako į kalną pradžios iki Senojo arsenalo PR kampo, vietoje buvusios nuogrindos iš šaligatvio plytelių buvo įrengiamas naujas apie 281 m ilgio atviras lietaus nuotekų latakas iš akmenų. Taip pat šioje atkarpoje buvo tvarkoma esama akmenų nuogrinda (įstatomi išbyrėję akmenys, išlyginamos šaknų iškilnotos akmenų nuogrindos vietos, smėliu užpilamos susidariusios vandens išgraužų vietos) bei naujai išgrindžiama apie 10 m ilgio, 2–4 m pločio šlaito dalis prie pakilimo tako į kalną pradžios. Gedimino kalno viršutinėje aikštelėje, keltuvo pastato P pusėje, tarp rūmų griuvėsių ir P bokšto bei tarp P ir V bokštų akmenimis buvo išgrįstas apie 400 m² aikštelės plotas, suformuoti vandens nubėgimo latakai. Šių darbų metu žvalgytos apie 50 cm pločio, iki 30–50 cm gylio įrengiamų latakų trasos bei grindinių vietos, fiksuoti permaišyti, supiltiniai ar užslinkę XX–XXI a. kultūriniai sluoksniai.

Tyrimų ir žvalgymų metu rasta XV–XIX a. datuojamų archeologinių radinių: pavienių lovinių ir plokščių čerpių, XVI a. vidurio – II pusės dubeninio koklio, puošto rozete, fragmentas, žaliai glazūruotų plokštinių koklių bei žiestos gludintos, glazūruotos ir neglazūruotos buitinės keramikos fragmentų, švininių šratų, žalvarinių apkalų, sagų, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštytės ir Lenkijos Jono Kazimiero šilingų, Rusijos Aleksandro II 1862 m. 20 kapeikų, Aleksandro III 1887 m. 10 kapeikų, Nikolajaus II 1899 ½ kapeikos, 1902 m. 10 kapeikų ir kitų vėlyvesnių laikų monetų, Rusijos XIX a. tekstilės (?), XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Lazaro Brodskio malūno Kijeve, XIX a. pabaigos – XX a. pradžios Rygos balzamo plombų.

Gediminas Hill in Vilnius

In 2011, the work, begun in 2010, of putting Gediminas Hill in order was continued at various locations on the hill and at its foot by reconstructing the storm drain system, putting the existing open and closed storm drain gutters in order and creating new ones, paving part of the upper yard with stones, and repairing the stone paving on the hill's slopes. The work was performed in separate stages, during which 19 test pits and 1 trench (a total of 91 m²) were excavated and about 814 m² surveyed (Fig. 1).

Fill layers from various periods that had been created in managing the hill's slopes, layers of rubble, mixed soil, sand, clay loam, and gravel created during landslips, and late 19th–20th-century layers connected with laying paths to the hill and installing utility lines (Figs. 2, 3) were recorded in the test pits excavated on the storm drain lines that were being renovated and in the new constructed ones. A fragment of the Lower Castle's defensive wall was discovered in test pit 19 (Fig. 4). Mixed fill layers or slipped 20th–21st-century cultural layers were recorded at a depth of 30–50 cm at the surveyed gutter and paving installation sites. During the evaluations and surveys, 15th–19th-century finds were discovered: isolated pantile, flat roof tile, stove tile, and hand thrown burnished, glazed, and unglazed household pottery fragments, lead pellets, bronze fittings, buttons, 17th–20th-century coins, and 19th – early 20th-century seals.

1 pav. Tyrimai Biržų pilyje ties PR pylimu iš V. R. Songailaitės nuotr.

Fig. 1. The excavation near the SE rampart at Biržai Castle as seen from the W.

Roma Songailaitė

Biržų pilies teritorija

2011 m. gegužės–rugsėjo mėnesiais buvo tęsiami archeologiniai tyrimai Biržų piliavietės teritorijoje, susiję su 2011 m. gegužės mėnesį pradėtu įgyvendinti projektu „Vandentiekio ir nuotekų tinklų plėtra ir renovacija Biržų mieste“ bei arsenalo III etapo darbais: inžinerinių tinklų tiesimu į atstatomą arsenalo pastatą.

Spaudiminės kanalizacijos ir vandentiekio trasa per pilies griovius klota prastūmimo būdu. Archeologiniai tyrimai vykdyti prastūmimams reikalingų prieduobių, statomų šulinių bei naujai suprojektuotų inžinerinių tinklų trasų vietose. Naujos trasos klotos šaligatvio zonoje, atstatomo arsenalo PV, PR, ŠV fasadų pusėse. Vandentiekis, kanalizacija, šiluminė trasa, lietaus nuotekos, elektros ir ryšių linijos į arsenalą jungtos nuo rūmų ŠR, PV pusėje esančių tinklų, kuriuos klojant 1983–1984 m. vykdyti žvalgymai (Jonas Genys).

